

# SPIS TREŚCI

|                                                                                                                                                |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1. WPROWADZENIE .....                                                                                                                          | 11 |
| 2. PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA .....                                                                                                                | 13 |
| 2.1. Definicja i charakterystyka zachowań ryzykownych<br>u młodzieży .....                                                                     | 13 |
| 2.2. Okres dojrzewania a podejmowanie zachowań<br>ryzykownych .....                                                                            | 15 |
| 2.2.1. Rozwój fizyczny w okresie dojrzewania .....                                                                                             | 17 |
| 2.2.1.1. Wpływ rozwoju fizycznego na zachowanie ...                                                                                            | 18 |
| 2.2.2. Rozwój psychiczny w okresie dojrzewania .....                                                                                           | 20 |
| 2.2.2.1. Rozwój psychiczny a zachowania ryzykowne ...                                                                                          | 21 |
| 2.2.3. Rozwój społeczny w okresie dojrzewania .....                                                                                            | 22 |
| 2.2.3.1. Rozwój społeczny a zachowania ryzykowne ...                                                                                           | 24 |
| 2.3. Rozpowszechnienie zachowań ryzykownych<br>u młodzieży .....                                                                               | 24 |
| 2.3.1. Charakterystyka badań ankietowych HSBC, ESPAD,<br>Badania Warszawskiego i innych oceniających<br>zachowania ryzykowne u młodzieży ..... | 25 |
| 2.3.2. Rozpowszechnienie używania alkoholu u młodzieży<br>w Polsce .....                                                                       | 26 |
| 2.3.3. Rozpowszechnienie palenia papierosów u młodzieży<br>w Polsce .....                                                                      | 27 |
| 2.3.4. Rozpowszechnienie używania innych substancji<br>psychoaktywnych u młodzieży w Polsce .....                                              | 28 |
| 2.3.5. Rozpowszechnienie współżycia seksualnego<br>u młodzieży w Polsce .....                                                                  | 29 |
| 2.3.6. Zachowania ryzykowne w Polsce na tle innych<br>krajów .....                                                                             | 29 |
| 2.3.6.1. Picie alkoholu na tle innych krajów .....                                                                                             | 30 |
| 2.3.6.2. Palenie papierosów na tle innych krajów ...                                                                                           | 30 |

|                                                                                                       |    |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 2.3.6.3. Używanie narkotyków i leków bez zalecenia lekarza na tle innych krajów . . . . .             | 31 |
| 2.3.6.4. Współżycie seksualne na tle innych krajów . . .                                              | 31 |
| 2.4. Uwarunkowania zachowań ryzykownych . . . . .                                                     | 31 |
| 2.4.1. Wiek i płeć a zachowania ryzykowne . . . . .                                                   | 32 |
| 2.4.2. Rola rodziców w okresie dojrzewania . . . . .                                                  | 32 |
| 2.4.3. Szkoła a zachowania ryzykowne . . . . .                                                        | 34 |
| 2.4.4. Zaburzenia psychiczne i objawy psychopatologiczne a zachowania ryzykowne . . . . .             | 36 |
| 2.4.4.1. Samouszkodzenia a używanie substancji psychoaktywnych przez młodzież . . . . .               | 37 |
| 2.4.5. Przekonania i postawy młodzieży a zachowania ryzykowne . . . . .                               | 39 |
| 2.5. Współwystępowanie zachowań ryzykownych u młodzieży . . .                                         | 40 |
| 2.6. Substancje psychoaktywne a urazy . . . . .                                                       | 41 |
| 3. PROBLEMATYKA I CEL PRACY . . . . .                                                                 | 43 |
| 3.1. Cel ogólny pracy . . . . .                                                                       | 43 |
| 3.2. Cele szczegółowe . . . . .                                                                       | 43 |
| 4. METODY BADAWCZE . . . . .                                                                          | 47 |
| 4.1. Osoby badane . . . . .                                                                           | 47 |
| 4.2. Przebieg badań . . . . .                                                                         | 48 |
| 4.2.1. Narzędzia badawcze . . . . .                                                                   | 48 |
| 4.3. Analiza statystyczna . . . . .                                                                   | 53 |
| 5. WYNIKI . . . . .                                                                                   | 55 |
| 5.1. Charakterystyka ogólna badanej grupy . . . . .                                                   | 55 |
| 5.1.1. Dane demograficzne . . . . .                                                                   | 55 |
| 5.1.2. Rozpowszechnienie zachowań ryzykownych w okresie 12 i 3 miesięcy poprzedzających badanie . . . | 57 |
| 5.1.3. Charakterystyka używania alkoholu . . . . .                                                    | 59 |
| 5.2. Uwarunkowania zachowań ryzykownych . . . . .                                                     | 61 |
| 5.2.1. Wiek . . . . .                                                                                 | 61 |
| 5.2.2. Płeć . . . . .                                                                                 | 63 |
| 5.2.3. Wyniki w nauce szkolnej . . . . .                                                              | 65 |
| 5.2.3.1. Pogorszenie ocen . . . . .                                                                   | 66 |
| 5.2.4. Wagary . . . . .                                                                               | 66 |
| 5.2.5. Nastrój . . . . .                                                                              | 67 |
| 5.2.6. Opieka rodzicielska . . . . .                                                                  | 70 |
| 5.2.7. Zachowania antyspołeczne . . . . .                                                             | 73 |
| 5.2.8. Opinie dotyczące spożywania alkoholu przez młodzież a wzorzec picia . . . . .                  | 73 |

|                                                                                                                                                                                                                          |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 5.2.9. Uwarunkowania spożywania alkoholu w ostatnich 12 miesiącach na podstawie modelu wieloczynnikowej regresji logistycznej z uwzględnieniem innych zachowań ryzykownych .....                                         | 74 |
| 5.2.10. Ocena predyktorów częstości spożywania alkoholu w ostatnich 12 miesiącach na podstawie modelu wieloczynnikowej regresji liniowej .....                                                                           | 75 |
| 5.2.11. Uwarunkowania intensywnego spożywania alkoholu ( <i>binge drinking</i> ) w ostatnich 12 miesiącach na podstawie modelu wieloczynnikowej regresji logistycznej z uwzględnieniem innych zachowań ryzykownych ..... | 76 |
| 5.2.12. Ocena predyktorów częstości intensywnego spożywania alkoholu ( <i>binge drinking</i> ) w ostatnich 12 miesiącach na podstawie modelu wieloczynnikowej regresji liniowej .....                                    | 77 |
| 5.2.13. Uwarunkowania palenia papierosów w ostatnich 12 miesiącach na podstawie modelu wieloczynnikowej regresji logistycznej z uwzględnieniem innych zachowań ryzykownych .....                                         | 78 |
| 5.2.14. Ocena predyktorów częstości palenia papierosów w ostatnich 12 miesiącach na podstawie modelu wieloczynnikowej regresji liniowej .....                                                                            | 79 |
| 5.2.15. Ocena predyktorów częstości palenia marihuany w ostatnich 12 miesiącach na podstawie modelu wieloczynnikowej regresji liniowej .....                                                                             | 80 |
| 5.2.16. Uwarunkowania współżycia seksualnego jako przykładu innych zachowań ryzykownych .....                                                                                                                            | 80 |
| 5.2.17. Uwarunkowania bójek .....                                                                                                                                                                                        | 82 |
| 5.3. Ocena zależności między spożywaniem alkoholu przez nastolatki a podejmowaniem innych zachowań ryzykownych .....                                                                                                     | 83 |
| 5.3.1. Współwystępowanie spożywania alkoholu i podejmowania innych zachowań ryzykownych w ostatnich 12 miesiącach .....                                                                                                  | 83 |
| 5.3.2. Nasilenie używania substancji psychoaktywnych w ostatnich 12 miesiącach .....                                                                                                                                     | 85 |
| 5.3.3. Częstość spożywania alkoholu a nasilenie bójek i zachowań antyspołecznych w ostatnich 12 miesiącach .....                                                                                                         | 85 |
| 5.3.4. Współwystępowanie <i>binge drinking</i> a używanie innych substancji psychoaktywnych .....                                                                                                                        | 86 |

|                                                                                                                                                                                                                                        |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 5.3.5. Nasilenie używania substancji psychoaktywnych w ostatnich 12 miesiącach .....                                                                                                                                                   | 87  |
| 5.3.6. Częstość <i>binge drinking</i> a nasilenie bójek i zachowań antyspołecznych w ostatnich 12 miesiącach .....                                                                                                                     | 88  |
| 5.4. Ocena częstości występowania niezamierzonych urazów oraz zachowań samobójczych i ich związku z piciem alkoholu i używaniem innych substancji psychoaktywnych przez młodzież, a także konsekwencji zdrowotnych tych zachowań ..... | 89  |
| 5.4.1. Rozpowszechnienie urazów niezamierzonych .....                                                                                                                                                                                  | 89  |
| 5.4.1.1. Urazy niezamierzone a używanie substancji psychoaktywnych .....                                                                                                                                                               | 90  |
| 5.4.2. Rozpowszechnienie zachowań samobójczych .....                                                                                                                                                                                   | 91  |
| 5.4.2.1. Zachowania samobójcze a używanie substancji psychoaktywnych .....                                                                                                                                                             | 92  |
| 5.4.3. Konsekwencje zdrowotne a używanie substancji psychoaktywnych .....                                                                                                                                                              | 93  |
| 5.4.3.1. Interwencje medyczne w szpitalnych Izbach Przyjęć z powodu urazu lub zranienia a używanie substancji psychoaktywnych ...                                                                                                      | 93  |
| 6. OMÓWIENIE WYNIKÓW .....                                                                                                                                                                                                             | 97  |
| 6.1. Dane demograficzne .....                                                                                                                                                                                                          | 98  |
| 6.2. Rozpowszechnienie zachowań ryzykownych .....                                                                                                                                                                                      | 99  |
| 6.3. Charakterystyka picia alkoholu .....                                                                                                                                                                                              | 99  |
| 6.4. Wiek .....                                                                                                                                                                                                                        | 100 |
| 6.5. Płeć .....                                                                                                                                                                                                                        | 100 |
| 6.6. Otrzymywane oceny .....                                                                                                                                                                                                           | 101 |
| 6.7. Pogorszenie ocen .....                                                                                                                                                                                                            | 102 |
| 6.8. Wagary .....                                                                                                                                                                                                                      | 102 |
| 6.9. Nastrój .....                                                                                                                                                                                                                     | 102 |
| 6.10. Opieka rodzicielska .....                                                                                                                                                                                                        | 103 |
| 6.11. Zachowania antyspołeczne .....                                                                                                                                                                                                   | 104 |
| 6.12. Opinie dotyczące picia alkoholu .....                                                                                                                                                                                            | 104 |
| 6.13. Ocena związku wybranych czynników z używaniem substancji psychoaktywnych w modelach wieloczynnikowych .....                                                                                                                      | 105 |
| 6.14. Współżycie seksualne i bójki .....                                                                                                                                                                                               | 106 |
| 6.15. Współwystępowanie spożywania alkoholu i innych zachowań ryzykownych .....                                                                                                                                                        | 108 |
| 6.16. <i>Binge drinking</i> .....                                                                                                                                                                                                      | 109 |

|                                                                                                                                  |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 6.17. Urazy niezamierzone a używanie substancji psychoaktywnych .....                                                            | 111 |
| 6.18. Zachowania samobójcze a używanie substancji psychoaktywnych .....                                                          | 112 |
| 6.19. Interwencje medyczne w szpitalnych Izbach Przyjęć z powodu urazu lub zranienia a używanie substancji psychoaktywnych ..... | 112 |
| 6.20. Ograniczenia przeprowadzonych badań .....                                                                                  | 113 |
| 6.21. Znaczenie metodologiczne i kliniczne przeprowadzonych badań .....                                                          | 114 |
| 7. WNIOSKI .....                                                                                                                 | 117 |
| 8. PIŚMIENNICTWO .....                                                                                                           | 119 |
| 9. SPIS TABEL .....                                                                                                              | 145 |
| 10. SPIS RYCIN .....                                                                                                             | 149 |
| 11. STRESZCZENIE .....                                                                                                           | 151 |
| 12. SUMMARY .....                                                                                                                | 156 |